

Oehoes hebben blijkbaar een voorkeur voor hellingen en groeves. Ze kunnen tijdens hun trektocht vanuit het ouderlijk territorium wel twintig kilometer per nacht afleggen en ze mijden menselijke bebouwing niet. Dat is een hypothese die is opgesteld naar aanleiding van recent onderzoek met gezenderde jonge oehoes.

Nederlandse oehoes per satelliet gevolgd

Om meer inzicht te krijgen in het doen en laten van oehoes in het vlakke landschap buiten de traditionele broedgebieden, lanceerde de auteur van dit artikel in sep-

Oehoe Jo krijgt een zender om. FOTO: PAUL VOSKAMP

Boven: De jonge oehoe krijgt een zender van Kees Oosterbeek (links) van SOVON en Gejo Wassink (rechts). FOTO: BERT VAN JAARSVELD

Links: Jonge oehoe. FOTO: GEJO WASSINK

lichaamsgewicht). De uilen werden één keer per nacht gepeild, opdat de ingebouwde batterij ongeveer een jaar lang mee zou kunnen gaan.

Om iets te weten te komen over het terrein-gebruik hebben we naast het volgen van de uilen met de satelliet, ook habitatkarteringen verricht in gebieden waar de uilen tijdens hun reis langere tijd verbleven.

We noteerden welke landschapselementen voorkomen in de gebieden waar de uil is gelokaliseerd: bossen, landbouwgewassen, menselijke bebouwing, groeves en hellingen.

tember 2007 het idee voor een telemetrie-onderzoek aan jonge oehoes in Nederland. Financiële ondersteuning van Vogelbescherming Nederland en de provincie Limburg maakte het mogelijk om twee oehoes met GPS-techniek te volgen. Het project werd uitgevoerd door de Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek, die op haar beurt SOVON inhuurde voor de expertise.

HET ONDERZOEK

Zowel in Gelderland als in Limburg vingen we met de hand een zeven weken oude oehoe. Ze zijn op die leeftijd al behoorlijk uitgegroeid, maar kunnen nog net niet vliegen. De GPS-zenders werden door een expert van SOVON als een rugzakje op de rug bevestigd en hadden een gewicht van veertig gram (zo'n twee procent van het

VERTREK VANUIT HET OUDERLIJK TERRITORIUM

Beide uilen lokaliseerden we pas verder dan vijfhonderd meter van het nest toen ze bijna vier maanden oud waren. Helaas werd de Achterhoekse oehoe op 2 augustus 2008 dood aangetroffen in een bosrand vlak achter een stuk schapengaaas. Mogelijk is hij hier tegenaan gevlogen en moest hij dit bekopen met de dood.

De vrouwelijke vogel uit Limburg bleef wel leven en is nog lange tijd gevolgd. Deze uil is aan de trektocht begonnen toen zij bijna een half jaar oud was. De oehoe kreeg de naam 'Jo', naar de Limburgse natuuronderzoeker Jo Erkens. Die heeft deze uil nog mogen ringen, maar in september bereikte ons het droevige bericht dat hij was overleden.

Oehoe Jo heeft het ouderlijke territorium in Zuid-Limburg verlaten in de nacht van 17 op 18 september. Op de avond van 19 september werd ze gepeild bij Neerbeek, nota bene op vijfhonderd meter afstand van het huis van de overleden Jo Erkens. Na dit schijnbare eerbetoon is de uil ruim achttien kilometer in oostelijke richting Duitsland binnen gevlogen. In eerste instantie heeft Jo twaalf dagen lang gereisd zonder langere tussenstops. Elke dag legde ze tussen de 2,3 en 18,2 kilometer af (gemiddeld 7,6 km/dag). Op de elfde dag passeerde ze de enorme bruinkoolcentrale van Neurath (ruim veertig kilometer over de grens bij Koningsbosch in Midden-Limburg), het gebied waar ze zich in de toekomst zou gaan vestigen. Maar eerst ging het nu nog 7,7 kilometer zuidelijker, naar een groeve tussen de plaatsen Bedburg en Bergheim. Daar is de oehoe zeven dagen gebleven.

Op 6 oktober vloog ze plotseling vijf kilometer noordwestelijk en keerde weer terug in het gebied vlakbij de centrale van Neurath. Oehoe Jo bleef hier zes dagen. Behalve de omgeving van de centrale was ook de Volrathhöhe belangrijk; dit is een kunstmatige hoogte van ongeveer 125 meter, ontstaan door de bruinkoolwinning. Hierna zwierf de uil binnen twee dagen ongeveer twintig kilometer naar het zuiden, maar keerde binnen drie dagen ook weer terug naar het gebied bij de centrale van Neurath en de Volrathhöhe.

LEGE BATTERIJ

Op een leeftijd van bijna zeven maanden heeft het er dan alle schijn van dat oehoe Jo zich definitief in dit gebied heeft gevestigd. In de periode van 16 oktober tot 26 november wordt ze dagelijks gepeild bij de centrale of de beboste, kunstmatige hoogte. Deze twee objecten liggen hemelsbreed zo'n twee kilometer uit elkaar, met daar-

De reis van oehoe Jo. De twee open cirkels zijn tussenstops, plekken waar de uil langere tijd is gebleven.

De fabriek bij Neurath. Op deze plek is de oehoe zes keer gelokaliseerd.

FOTO: GEJO WASSINK

tussen een geheel open cultuurlandschap. In de gebieden van de tussenstops en de definitieve vestiging vloog ze over duidelijk geringere afstanden dan tijdens de reis. De gemiddelde afstand tussen de dagelijkse peilmomenten was nu slechts 1,7 kilometer per dag tegen 8,7 kilometer tijdens de reis buiten deze gebieden. Op 26 november, de oehoe is dan ruim acht maanden oud, stopt vrij plotseling de datastroom doordat de batterij vroegtijdig leeg is. Oehoe Jo heeft zich dan gevestigd op vijfenzeftig kilometer afstand van de geboorteplaats. In 69 dagen tijd heeft ze 217 kilometer gevlogen (afstand hemelsbreed gemeten tussen alle peilmomenten). Daarna is in deze omgeving nog twee keer een oehoe gezien. Het is heel goed mogelijk dat het hierbij om Jo ging.

TERREINGEBRUIK

Uit de habitatkarteringen is gebleken dat de oehoe menselijke bebouwing niet uit de

weg ging. Bij dertig procent van alle locatiebepalingen was een stad of dorp in de buurt en voor boerderijen was dat zelfs vijfenzeventig procent. In het gebied van de eindvestiging was voortdurend industrie in de vorm van twee elektriciteitscentrales aanwezig.

Opvallend is verder dat we de uil vaker in het open cultuurlandschap waarnamen dan in halfopen landschapstypes. Maar veelal betrof het dan de randen van het open, polderachtige landschap of opvallende details zoals boerderijen, stapels strobalen of rudere terreinen bij fabrieken.

Met name in gebieden waar Jo langer bleef, was ze vaak te vinden in de buurt van beboste hellingen en/of groeves. We peilden haar tijdens de reis meestal in gebieden zonder hellingen of groeves.

Uit de habitatopnames blijkt dat er in het gebied veel graan werd verbouwd (ruim 58 % van het totale cultuurlandschap binnen alle habitatopnames). Verder vrij

veel gras (17,3 %) en bieten (9,1 %). Maïs-verbouw komt niet veel voor (5,5 %). De aanwezige bossen bestaan voornamelijk uit loofhout en zijn jong of middeloud. Over het algemeen is er weinig ondergroei.

HOOGTEVERSCHILLEN BELANGRIJK?

Het vertrek van oehoe Jo uit het broedgebied kwam voor ons vrij onverwacht, maar werd voorafgegaan door het grootste uitstapje tot dan toe van één kilometer. Alsof Jo haast had, vloog zij nu twaalf nachten lang steeds zo'n zeven kilometer verder.

Daarna hield ze eindelijk een pauze, bij een groeve, in de buurt van een beboste helling. Natuurlijk kan dit toeval zijn, maar het is ook zeer goed denkbaar dat hoogteverschillen in het landschap aantrekkelijk zijn voor de oehoe. Ook de tweede tussenstop hield ze namelijk in een gebied met beboste hellingen: de kunstmatige hoogte die was ontstaan door de bruinkoolwinning. Tijdens de korte zwerftocht hierna werd Jo ook nog twee keer bij verschillende groeves gelokaliseerd. Toekomstig onderzoek moet de indruk nog wel bevestigen dat groeves en hellingen daadwerkelijk aantrekkingskracht

uitoefenen, maar de toon is gezet!

Oehoe Jo werd erg veel gepeild bij de zuidwestelijke punt van de Vollrathhöhe. Ter plekke bezochten we een fraai stukje half-open cultuurlandschap aan de voet van het hellingbos. Er waren veel sporen van konijnen bij een extensief stukje grasland met een wat ruige vegetatie en fraaie bosrandjes.

BELANGRIJKE VOEDSELBRONNEN

Oehoe Jo heeft ook veelvuldig bepaalde plekjes bij de elektriciteitscentrale van Neurath bezocht. Aan de rand van het fabriekscampus ligt een hoge aarden wal bij een biogasinstallatie met opslag voor gehakselde maïs. Gezien de vele rattenholen in deze wal, was het hier tafeltje-dek-je voor onze oehoe. Ook in het polderachtige landschap peilden we Jo regelmatig. Ze zat dan bij een geïsoleerd liggende boerderij of bij een hoop opgestapelde strobalen. De ongeveer acht meter hoge stapels strobalen in de graangebieden zijn waarschijnlijk prima schuilplaatsen voor knaagdieren na de oogst. De verbouw van graanverbouw lijkt een positieve factor in het oehoeverhaal. Ik kan me voorstellen dat een gebied waar zoveel graan verbouwd wordt aantrekkelijk is voor een soort als de houtduif, de nummer één op de voedsellijst van de oehoe. Ook ratten en muizen zullen in een dergelijk gebied misschien in grotere getale voorkomen dan in bijvoorbeeld de kale 'graswoestijnen' die we veel in Nederland tegenkomen.

Opvallend was overigens dat de oehoe dit gebied tijdens haar omzwervingen al twee keer eerder had aangedaan. Toch bleef ze hier niet direct. Misschien is Jo op zoek gegaan naar andere - nog betere - gebieden met groeves. Het is echter niet ondenkbaar dat die plekken al bezet waren door andere oehoes, waardoor Jo genoodzaakt was weer terug te keren naar de fabriek bij Neurath. Overigens blijft het nog een vraag hoe de uil in staat was om, na een zwerftocht van twintig kilometer naar het zuiden, toch weer de fabriek bij Neurath terug te vinden. Zouden de enorme rookpluimen uit de hoge schoorstenen daarbij als baken hebben gediend? Of onthouden oehoes tijdens hun zwerftocht de door hen afgelegde routes en hebben ze dus gewoon een uitstekend oriëntatievermogen? Toekomstig onderzoek zal het moeten uitwijzen. Ook in 2009 zullen gezenderde oehoes waarschijnlijk weer gevolgd kunnen worden op internet: <http://oehoe.web-log.nl>.

Gejo Wassink is actief in de Werkgroep Roofvogels Nederland en steekt alle vrije tijd in het bestuderen van de oehoe. Hij publiceerde al eerder hierover in Natura 2006/1.

Extensief grasland bij de zuidwestpunt van de Vollrathhöhe. In deze omgeving is de oehoe veelvuldig gepeild. FOTO: GEJO WASSINK

Vaak was Jo te vinden bij de Vollrathhöhe, de kunstmatige hoogte op de achtergrond.

FOTO: PAUL VOSKAMP